

ними часто є *головним чинником виховання студента*. Розвитку його пізнавальних інтересів сприяють *доброзичливі стосунки між викладачами і студентами, їх взаємна підтримка, виявлення педагогічного оптимізму з боку викладачів та ін.* — словом, все те, що служить засобом реалізації *принципу гуманізації педагогічного процесу*.

Визначаючи величезні виховні можливості навчального процесу у вищій школі, ми не маємо жодних підстав переоцінювати їх. Справа в тому, що в умовах навчання в принципі неможливо вирішити увесь комплекс виховних завдань, особливо таких, що пов'язані з практичною діяльністю студента. Тому надзвичайно перспективними вважаємо студентські творчі об'єднання за інтересами. Це можуть бути гуртки чи товариства наукового, технічного, літературно-художнього чи мистецького спрямування, у яких найповніше може самореалізуватися студент.

Щоб навчання та різноманітні види позааудиторної роботи максимально сприяли вихованню студентської молоді, потрібно подолати так званий *вузькопредметний підхід* до їх організації, тобто такий підхід, за якого кожен викладач бачить та оцінює студента виключно через призму знання його предмета і не прагне до того, щоб об'єктивно оцінити його пізнавальні і творчі можливості та здобутки в інших галузях знань чи практичної діяльності. Подолання цього істотного недоліку у вихованні студентів *потребує ретельного їх психолого-педагогічного вивчення з тим, щоб будувати навчально-виховний процес на діагностичній основі*.

П. А. Рудик, *д-р іст. наук, проф.*

(Український державний університет харчових технологій)

ПОТРЕБА У ПОСИЛЕННІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

Сама постановка цього питання може викликати деяке здивування. Проте її категоричність зумовлюється тим, що сьогодні значна частина професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів не тільки недооцінює значення проведення виховної роботи з студентами, а й нехтує нею. З цього приводу висловлюються різні міркування. Одні викладачі (навіть на рівні професора, завідувача гуманітарною кафедрою) стверджують, що вищий навчальний заклад не повинен займатися вихованням студентів, оскільки до нього вступає уже зріла людина. Вони гадають, що вихованням дітей і молоді повинні займатися сім'я і школа, а не вищий навчальний заклад. Інші у навчальному процесі орієнтуються лише на освітній

компонент, вважають, що вищій навчальний заклад повинен давати лише знання з конкретних дисциплін. Треті сприйняли процес деполітизації і деідеологізації як витіснення із вищого навчального закладу не лише марксистсько-ленінського ідейно-політичного виховання, а й виховання особистості взагалі. Четверті вважають, що формуванням у студентів ціннісних орієнтацій та національної свідомості повинні займатися лише викладачі соціально-гуманітарних кафедр. П'яті за основу виховання студента як громадянина України беруть лише фольклорно-етнографічні чинники.

Все це і спонукало нас висловити деякі свої міркування щодо проблеми виховання студентів. Необхідність його посилення зумовлюється тією суспільно-політичною обстановкою, що склалася в українському суспільстві. Умовно можна виділити такі чинники національного виховання студентів.

В Україні відбуваються бурхливі соціальні перемини (перехід до ринкових відносин), руйнування усталеної системи цінностей, зміна у суспільстві духовних орієнтирів та ідеалів. Марксистська ідеологія зруйнована. Створився ідеологічний вакуум, існує "розмитість" моральних норм. У свідомості людей місце колишніх ідеалів заповнює всюдозволеність, хамство, озлобленість, порнографія, насильницька сектантська агітація різноманітних відтінків. Водночас, як зазначив Президент України Л. Кучма в доповіді, присвяченій 5-й річниці незалежності України (23 серпня 1996 р.), проявилися тривожні тенденції до "духовної експансії ззовні, витіснення цілих пластів вітчизняної культури сурогатами "культурного ширвжитку" [4]. Поряд з цим різке майнове розшарування, погіршення матеріального стану більшості населення посилює процес руйнації людини, особливо молоді, її свідомості. І це помітно на студентстві, якому сьогодні важко орієнтуватися в цих складних умовах. тому існує необхідність з боку викладачів, які мають знання і більший, ніж у студентів, життєвий досвід, допомогти їм розібратися в цьому і зробити правильний вибір. Про це свідчать результати соціологічних опитувань, проведених в Українському державному університеті харчових технологій в 1996 році серед студентів першого і другого курсів. Понад 81 відсоток опитуваних студентів висловилися за те, щоб в академгрупах були наставники (куратори).

Нині існує нагальна потреба працювати на процес державотворення, становлення народу України як політичної нації. З прийняттям нової Конституції України завершився лише початковий етап її державотворення. Нова Конституція України створює основні передумови для розбудови демократичної правової держави. Необхідно з самого початку закласти в суспільній свідомості шанобливе ставлення до Конституції. А це можливо лише тоді, коли люди і особливо

молодь, в тому числі і студентство, сприйме положення нової Конституції України як свою кровну справу і буде їх виконувати. Але для цього студентство повинно осмислити суть нової Конституції, її положень.

На цьому наголошувалося в доповіді Президента України Л. Кучми з нагоди 5-ї річниці незалежності України. Серед першочергових завдань по втіленню нової Конституції в життя він на перше місце поставив налагодження системи правового виховання громадян (в тому числі і студентства), правової освіти та допомоги, починаючи із засвоєння кожним змісту Основного Закону [4]. І тут, зрозуміло, провідна роль належить викладачам вищих навчальних закладів, які за своїм призначенням покликані донести до свідомості кожного студента сутність нової Конституції України, формувати студентів як громадян своєї держави незалежно від їх етнічної належності.

Хід розвитку українського суспільства потребує підготовки для нього нової генерації національно свідомої інтелігенції, молоді еліти, від якої залежатиме рівень цивілізованості цього суспільства, майбутніх фахівців-патріотів, які були б суспільно активними, високоморальними, з гуманістичним і демократичним світоглядом. Підготувати таких спеціалістів покликана вища школа, її професорсько-викладацький склад. Цього можна досягти, як правильно підкреслюється в концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти, затвердженій Міністерством освіти України (лютий, 1996 р.), через виховання майбутніх спеціалістів авторитетними, високоосвіченими людьми, носіями високої загальної, світоглядної, моральної, політичної, професійної, правової, інтелектуальної, соціально-психологічної, емоційної, естетичної, фізичної та екологічної культури [6].

Становлення української державності, відмова від тоталітарних методів управління державою і побудова громадянського суспільства передбачають орієнтацію на Людину, націю, пріоритет духовної культури. Сьогодні ця орієнтація закріплена в Основному Законі України. В ст. 3 Конституції зазначається, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні як найвища соціальна цінність [1, 4].

З орієнтацією на людину, особистість і здійснюється реформування навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Це реформування спрямовується державними органами. Верховна Рада України прийняла в новій редакції Закон України "Про освіту" (березень 1996 р.), Кабінет Міністрів — Державну національну програму "Освіта" (Україна XXI століття) (листопад 1993 р.), Міністерство освіти України затвердило концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні (вища школа) (грудень 1995 р.), концепцію виховання дітей та молоді у національній системі освіти (лютий 1996 р.).

Відбувається гуманізація і гуманітаризація навчально-виховного процесу, перехід від "закритої" моноідеологічної методології дослідження і розробки гуманітарних проблем та викладання гуманітарних дисциплін до сучасної методології. Остання, як зазначають концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні (вища школа), виходить з принципу плюралізму наукових підходів та методик, відкритості до інноваційних точок зору, толерантності щодо оригінальних ідей і концепцій, дискусійного способу з'ясування істини, діалогових форм навчання [5, 3].

Концептуальні засади гуманітарної освіти орієнтують вищі навчальні заклади на необхідність ознайомити студента з накопиченим світовим культурним знанням про людське суспільство, місце і соціальне призначення особистості, з сутністю культури як світу людини. Гуманітарна освіта і виховання, як зазначають концептуальні засади гуманітарної освіти, повинні органічно поєднувати програмові вимоги, сформульовані в документах міжнародних організацій, зокрема положення про пріоритетність прав людини, з положеннями, що визначають сутність гуманітарної політики України на сучасному етапі [5, 4].

Однак те, що зроблено на загальнодержавному рівні і частково робиться на рівні вищих навчальних закладів — це лише початок реформування вищої школи. Широкому викладацькому загалу вищих навчальних закладів слід глибоко осмислити положення Закону України "Про освіту", нової концепції гуманітарної освіти у вищій школі, концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти і відповідно до них будувати навчально-виховний процес. Вищі навчальні заклади покликані виховувати високоосвічених і висококультурних фахівців, створювати необхідні умови для вільного розвитку особистості студента, формувати його не як простого виконавця, а як людину-творця, що самовдосконалюється на основі самоосвіти, саморозвитку і самовиховання.

Сьогодні продовжуються дискусії про те, якою повинна бути ідеологія виховання, які провідні ідеї в ній мають бути закладені. У зв'язку з цим ми схилиємося до міркувань В. Андрушенка, що "провідними ідеями нової ідеології виховної роботи мають стати ідеї єдності поколінь, націй і народностей України, повага і любов до культури, традицій і звичаїв українського народу, повага до культур і народів світу та загальнонаціональних цінностей. А це означає, що виховання в Україні має бути національним вихованням, носити національний характер" [9, 2].

Зауважимо, що під національним характером виховання розуміється формування молодих людей, в тому числі і студентів, як громадян України незалежно від їх етнічної належності. В концепції

виховання дітей та молоді у національній системі освіти підкреслюється, що стрижнем усієї системи виховання в Україні є національна ідея, яка відіграє роль об'єднуючого, консолідуючого фактора у суспільному розвитку, спрямованого на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості, як громадянина своєї держави [6, 2]. Інтегруючою основою національної системи виховання у концепції виступає "спільність історико-географічного походження, мови, культури і традицій, усвідомлення своєї належності до українського суспільства". Кожний із цих чинників визначає єдність поколінь сучасних, минулих і майбутніх, сприяє формуванню громадянина-патріота.

Щодо інших аспектів виховання студентів, поставлених на початку статті, то варто згадати на таких питаннях, як безперервність виховання, єдність навчання і виховання, сучасне розуміння терміна "деполітизація освіти" і у зв'язку з цим необхідність політичного виховання студентів, участі у вихованні студентів усіх викладачів.

Процес виховання юнака чи дівчини із закінченням ними середнього навчального закладу не завершується. Виховання людини — це безперервний процес і він продовжується і у вищому навчальному закладі. Правда, тут він здійснюється у нових умовах, з урахуванням фізичної зрілості людини, її психіки, інтелектуального і духовного розвитку.

Такого підходу дотримуються загальнодержавні органи нашої країни. У Державній національній програмі "Освіта" (Україна XXI століття)", затвердженій Кабінетом Міністрів України (листопад 1993 р.), у головній її меті поряд із іншими компонентами передбачається "створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання", яка охоплює і, вищу школу. Принцип безперервності навчально-виховного процесу зафіксований і в новій редакції Закону України "Про освіту", прийнятому Верховною Радою республіки (березень 1996 р.). На принципі безперервності виховання акцентують увагу і найновіші документи Міносвіти України, зокрема, концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти (лютий 1996 р.). Суть принципу безперервності і наступності виховання — досягнення цілісності і наступності у вихованні, перетворення виховання у процес, що триває впродовж усього життя людини [6, 5]. Отже, проведення виховної роботи із студентами — це життєва необхідність, складова і невід'ємна частина всієї роботи вищого навчального закладу, його колективу, кожного викладача.

У зв'язку з тим, що частина викладачів у навчальному процесі орієнтується лише на освітній компонент, необхідно наголосити і на такому важливому аспекті навчально-виховного процесу, як єдність навчання і виховання. Всією попередньою практикою доведено, що

не може бути навчання без виховання. Навчання і виховання — це єдиний процес. Під час навчання здійснюється виховний вплив на студента як змістом предмета, так і особистістю викладача. Про це говорять самі студенти. Вони високо оцінюють викладачів, які змістом предмета і своїм особистим прикладом позитивно впливають на студентів, свій високий професіоналізм і вимогливість поєднують з доброзичливістю, тактовністю, людяністю і повагою до них. Так, під час соціологічних опитувань, проведених у 1994—1996 роках, понад двох третин опитуваних студентів енергетичного і механічного факультетів Українського державного університету харчових технологій вказали на важливу роль викладачів у формуванні у них загальнонародських ціннісних орієнтацій, гуманістичного і демократичного мислення. Водночас вони стверджують про значний виховний вплив на них вивчення, зокрема, історії України та історії української і світової культури. Вивчення цих дисциплін сприяє підвищенню загального культурного рівня, формуванню моральних якостей, історичного мислення, гуманістичного і демократичного світогляду, національної свідомості, вихованню в душі патріотизму і дружби народів, допомагає аналізувати суспільні явища в Україні і світі, виходячи з пріоритету загальнонародських цінностей, а не вузькополітичного підходу, глибше сприймати менталітет і духовність українського народу, його культуру і традиції.

Принцип єдності навчання і виховання знайшов нові підтвердження і творчий розвиток у педагогічній науці уже незалежної України, і зокрема в таких офіційних документах, як Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття), концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні (вища школа), концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти та ін. Так, у Державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI століття) відзначається, що принцип єдності навчання і виховання полягає в їх органічному поєднанні, підпорядкуванні змісту навчання і виховання формуванню цілісної та всебічно розвиненої особистості” [3, 9].

Принцип єдності навчання і виховання зафіксований і серед основних принципів гуманітарної освіти. Зокрема, у концептуальних засадах гуманітарної освіти в Україні (вища школа) зазначається, що вся гуманітарна освіта пронизана принципом єдності навчання та виховання, спрямована на оволодіння особистістю науково-гуманітарними знаннями та виховання її як людини і громадянина, патріота України. Ця вимога забезпечується єдністю всіх ланок навчально-виховного процесу, всіх освітніх установ та організацій [5, 6].

Цей принцип виділяється як окремий і в концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти. Концепція дає тлумачення суті принципу єдності навчання і виховання. В ній зазначається

ся, що розвиток і формування особистості, опанування нею національної і світової культури здійснюється як єдиний процес, що передбачає здобуття знань, вироблення ставлень та цінностей, які зумовлюють світогляд та ідеали людини [6].

Таким чином, навчальний процес повинен мати не лише освітню орієнтацію, а й обов'язкову виховну спрямованість. Навчання і виховання — це єдиний процес, який має сформувати у студентів високий рівень їх культури, гуманістичний і демократичний світогляд, високі моральні якості, виховувати їх громадянами-патріотами своєї країни, спеціалістами-творцями та інтелігентами.

Існує ще один аспект проблеми виховання студентської молоді, який стосується її політичного виховання. Ми загострюємо увагу саме на цьому аспекті виховання студентів тому, що деякі викладачі вищих навчальних закладів (навіть гуманітарних дисциплін) під виглядом деполітизації освіти відкидають необхідність політичного виховання студентів.

Термін “деполітизація освіти” з'явився під час боротьби проти монопольного панування в освітніх закладах ідеології комуністичної партії. Тоді він ототожнювався з терміном “департизація” освітніх закладів, що означало витіснення з них комуністичної партії та її ідеології. За останні роки термін “деполітизація освіти” утвердився як у публіцистиці, так й увійшов до наукового обігу. Тому відмовлятися від нього, на нашу думку, не варто, хоча деякі вчені-педагоги категорично виступають проти вживання цього терміна, який, на їх погляд, дозволяє певним політичним силам здійснювати освітню практику у протиставленні політиці Української Держави [8].

На нашу думку, доцільно уточнити зміст, який вкладається сьогодні у цей термін. Можна погодитися з М. Спосаревським, що сьогодні під терміном “деполітизація освіти” треба розуміти як відмову від втягування дітей і молоді у політичну діяльність в закладах освіти, нав'язування їм конкретних політичних ідеологій, сповідуваних окремими політичними партіями та рухами [10, 1].

Таке розуміння терміна “деполітизація освіти” випливає із нової редакції Закону України “Про освіту”. Згідно з ним одним із основних принципів освіти є її незалежність від політичних партій, громадських і релігійних організацій, а навчально-виховний процес є вільним від їх втручання [2], вищий навчальний заклад навіть гуманітарного спрямування не є установою для виховання ідеологічних бійців партій і рухів. Статтею 37 нової Конституції України у навчальних закладах не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій [1, 23]. У вищому навчальному закладі не допустимі політична боротьба різних партій і громадських організацій, залучення викладачами студентів до участі в політичних

акціях і релігійних заходах під час навчально-виховного процесу, нав'язування з боку окремих партій і організацій своїх ідеологій, доктрин і догм.

Однак заборона Законом України втручання у навчально-виховний процес різних політичних партій і громадських організацій зовсім не означає відмови від політичного виховання дітей та молоді.

На противагу надмірній політизації освіти, що характерна для тоталітарних та перехідних суспільств, необхідно культивувати в освітніх закладах не аполітичність, а високу політичну культуру, засновану на плюралістичних засадах. Лише нині, коли процес становлення правової держави та громадянського демократичного суспільства незалежної України передбачає можливість кожного мати будь-які свої переконання, зокрема, і політичні, коли викладач і студент можуть відверто і відкрито, без побоювань висловлювати будь-які свої погляди, в тому числі і політичні, є нагальна потреба на основі положень нової Конституції України, Закону України "Про освіту", Державної національної програми "Освіта" (Україна XXI століття), концептуальних засад гуманітарної освіти в Україні (вища школа), концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти готувати студентів до активної участі в суспільному і державному житті.

У преамбулі нової Конституції України серед чинників її прийняття визначений і такий, як прагнення розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу [2, 3]. Отже, законодавці гадають, що процес державотворення в Україні не закінчився (чого ще не осмислили окремі викладачі), а продовжується. І треба, щоб цей процес охопив мільйони людей, в тому числі студентів (майбутню національну еліту українського суспільства), що підведе під українську державність міцний духовний підмурок. Ось чому, на думку Президента України Л. Кучми, завданням із завдань поряд з іншими компонентами гуманітарної політики є формування людини мислячої в контексті української і світової історії, прищеплення їй почуття причетності до української держави, її культури, народу [4]. Це стосується і молоді, в тому числі студентства. Формувати в неї таку свідомість покликані навчальні заклади, в тому числі і вищі.

Важлива роль в цьому відводиться гуманітарній освіті, яка, як відзначається у концептуальних засадах гуманітарної освіти в Україні (вища школа), спрямована на утвердження українського народу як рівного серед рівних поміж інших народів світу, як народу, що має свою історію, культуру, ментальність і державу, що прагне жити у співдружності з усіма народами і державами світу. Водночас гуманітарна освіта не переслідує мети звеличення українства над іншими народами, не має агресивних намірів, не спрямована на приниження

чи припідчення інших етносів, народностей, націй. Вона підпорядкована цілеспрямованому втіленню в життя української ідеї державотворення, національної консолідації народу України і національної злагоди як провідних ідейних домінант цивілізованого розвитку суспільства.

Одним із головних завдань гуманітарної освіти є формування національної свідомості, розвиток почуття національної гідності та самоповаги, а також відродження національної самобутності, стрижнем якої виступає українська національно-державна ідея. У концептуальних засадах гуманітарної освіти в Україні (вища школа) підкреслюється, що саме українська національно-державна ідея підносить гідність усіх наших громадян, допомагає їм усвідомити свою державу як невід'ємну складову європейської та світової цивілізації, повноправного суб'єкта міжнародного права [5, 7].

Важливим завданням гуманітарної освіти є збереження і зміцнення традицій, єдності поколінь, етносів, націй і народностей, що проживають в Україні та є її повноправними суб'єктами; руйнування комплексу меншовартості; згуртування та об'єднання людей, забезпечення їх цивілізованого спілкування. Суспільно-політичні науки покликані формувати у студентів риси свідомого громадянина, активного учасника політичного життя, якості суб'єкта державотворчого процесу. З прийняттям нової Конституції України перед гуманітарною освітою постають великі завдання по роз'ясненню її основних положень та втіленню їх у життя. Вся освіта, як відзначив Президент України Л. Кучма, покликана прокладати дорогу новій соціальній, економічній, правовій та політичній культурі [4].

Таким чином, політичне виховання студентів — це важлива складова навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі та особливо кафедр соціально-гуманітарного циклу. Обов'язком викладачів, як відзначається у Законі України "Про освіту", є забезпечувати умови для засвоєння студентами навчальних програм на рівні обов'язкових вимог щодо змісту та обсягу; наставленням і особистим прикладом утверджувати повагу до принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, відданості, патріотизму, гуманізму, доброти, стриманості, працелюбства, поміркованості, інших чеснот; виховувати у студентів повагу до батьків, жінки, старших за віком, народних традицій та звичаїв, національних, історичних, культурних цінностей України, її державного і соціального устрою, дбайливе ставлення до історико-культурного та природного середовища країни; готувати студентів до свідомого життя в дусі взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами тощо [2].

Варто також зазначити, що процес виховання органічно поєднаний з процесом навчання студентської молоді, опанування нею основ наук, багатств національної і світової культури, до чого безпосередньо причетні всі викладачі вищого навчального закладу.

Певного досвіду у цьому набуто у Вінницькому технічному університеті, Київському міжнародному університеті цивільної авіації, Сумському фізико-технологічному інституті, Українському університеті харчових технологій, Харківському автомобільно-дорожньому технічному університеті, Харківському політехнічному університеті та ін. Зокрема, у Харківському політехнічному університеті протягом останніх років багато зроблено щодо демократизації, інтернаціоналізації і гуманізації інженерної освіти. Факультети і кафедри дістали широкую самостійність, створюються умови для творчого пошуку кожного працівника. Вдосконалюються форми і методи виховання студентів. Декани щоденно зустрічаються, а ректор один раз на місяць приймає студентів, де вирішуються питання їхнього життя. Здійснюється гуманізація виховання студентів. Тут ініціатором виступає методичний кабінет університету, діють комісії з гуманізації інженерної освіти, застосовуються гуманні технології навчально-виховного процесу, індивідуальний підхід до кожного студента, долається технократичний стиль викладання, провідні педагоги гуманізують викладання курсів математики, фізики, хімії, опору матеріалів, теоретичної механіки, поширюються діалогові форми навчання. Методами позааудиторної гуманізації виховання студентів виступає фізична культура і художня самодіяльність [7].

Отже, педагогічний досвід підказує, що викладачам загально-технічних і спеціальних кафедр варто виходити з того, що сьогодні фахова підготовка інженера окрім знань, умінь і навичок за спеціальністю повинна включати високу загальну культуру, розуміння екологічних та соціальних наслідків своєї діяльності, світоглядні орієнтири та духовні цінності. Кожен викладач незалежно від того, яку дисципліну він читає і яку посаду займає, змістом предмета і особистим прикладом має позитивно впливати на студентів, сіяти серед них розумне, добре і вічне, утверджувати повагу до принципів загальнолюдської моралі, традицій українського народу, його національних, історичних і культурних цінностей, додержуватися педагогічної етики, моралі, поважати гідність студентів, захищати їх від будь-яких форм фізичного чи психологічного насильства, запобігати вживанню ними алкоголю, наркотиків, іншим шкідливим звичкам.

Викладачі загально-технічних і фахових дисциплін мають змінити філософсько-методологічні погляди на всю систему освіти, на побудову змісту і методів навчання на нових теоретичних принципах і методах, посилити світоглядну сторону своїх дисциплін, домагатися

цілісного бачення світу, орієнтуватися на відкриті системи, самоорганізацію і діалектичне мислення.

Зауважимо, що на сучасному етапі науково-технічної революції наука і мораль виявляються нерозривними, а наукове знання стає культурно вагомим. Звідси випливає, що сучасна система технічної освіти повинна будуватися на нерозривності та взаємозумовленості науки і моралі, знань про світ і знань про людину. Нині природничо-наукові і технічні дисципліни повинні сприйматися і як джерело фундаментальних знань, і як основа науково-технічного прогресу, і як найважливіший компонент людської культури. Викладачі загальнотехнічних і фахових дисциплін вищих навчальних закладів покликані враховувати цей чинник у навчально-виховному процесі, у формуванні кращих якостей студентів.

Отже, виходячи із реальної ситуації, що склалася в українському суспільстві й у вищій школі, існує нагальна потреба посилення національного виховання студентів, формування їх як громадян — патріотів суверенної, незалежної України.

Література

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. — Ужгород, 1996. — 120 с.
2. Закон України "Про освіту" // Голос України. — 1996. — 25 квіт.
3. Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття). — К.: Райдуга, — 1994. — 62 с.
4. Україна є. Україна буде. Доповідь Президента України Леоніда Кучми на урочистих зборах з нагоди 5-ї річниці незалежності України 23 серпня 1996 року // Урядовий кур'єр. — 1996. — 29 серпня.
5. Концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні (вища школа) // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. — 1996. — № 6. — С. 2—11.
6. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. — 1996. — № 13. — С. 3—14.
7. Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. Вип. 10. Ред. кол.: В. А. Козаков та ін. — К.: ІСДО, 1993. — С. 148—153.
8. Освіта. — 1996. — 26 червня.
9. Педагогічна газета. — 1996. — № 1.
10. Педагогічна газета. — 1996. — № 2.